

**ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

ІВАНЮТА ІГОР ПЕТРОВИЧ

УДК 398 (477)

**НАУКОВА ТА ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ АКАДЕМІКА
ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
ВІДРОДЖЕННЯ
КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.**

Спеціальність 07. 00. 01 – історія України

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

ЧЕРНІВЦІ – 2002

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Тернопільському державному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор історичних наук, професор **Алексієвець Микола Миронович**, Тернопільський державний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, декан історичного факультету, завідувач кафедри нової і новітньої історії та методики викладання історії

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, професор **Ботушанський Василь Мефодійович**, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, завідувач кафедри історії України

кандидат історичних наук, професор **Лановик Богдан Дмитрович**, Тернопільська

академія народного господарства, завідувач кафедри українознавства
Провідна установа – Львівський національний університет імені Івана Франка, кафедра
новітньої історії України, Міністерство освіти і науки України, м. Львів

Захист відбудеться “ 29 ” листопада 2002 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради
Д 76. 051. 03 у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича (58012,
м. Чернівці, вул. Кафедральна, 2, 14-й корпус).

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича (58012, м. Чернівці, вул. Лесі Українки, 23).

Автореферат розіслано “ 28 ” жовтня 2002 р.

Вчений секретар спеціалізованої вченої ради Н. Ю. Ротар

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Дедалі зростаючий інтерес широкого кола істориків до проблем вітчизняної культурної спадщини та набутого протягом століть духовного багатства є цілком зрозумілим і закономірним. З одного боку, це пов'язано з тим, що національне культурно-державне відродження, характерне для сучасного етапу розвитку суспільства, неминуче загострює увагу фахівців на необхідності поглибленого розгляду загальнокультурних особливостей українського відродження кінця XIX – початку XX ст. як найбільш спорідненого з ренесансом нашого часу. З іншого, в умовах творення незалежної України виникла нагальна потреба в поверненні із забуття сотень і тисяч історичних фактів, подій, напівзабутих сторінок духовної історії нашого народу, а також імен видатних осіб, які творили й утверджували українську культуру і творча спадщина яких має надзвичайно важливе значення для державних процесів та для виховання підростаючих поколінь у душі любові до рідного народу.

У цьому зв'язку особливої **актуальності** набувають дослідження життя та багатогранної діяльності однієї з визначних особистостей кінця XIX – початку XX ст. – Володимира Гнатюка як науковця та громадсько-політичного діяча у період національного відродження.

Оцінюючи проблему взагалі, варто підкреслити, що окремі питання громадсько-політичної, наукової, етнографічної, фольклористичної діяльності вченого більшою чи меншою мірою висвітлювали у відомих працях як вітчизняні, так і зарубіжні вчені (М. Мушинка, Ф. Главачек, М. Яценко, Ф. Стеблій, І. Горак, Ї. Полівка та інші). Разом з тим, зазначені питання не ставилися з тим ступенем конкретності, виходячи з якого їх можна було б розглядати безпосередньо як мету чи завдання досліджень, результати котрих давали б змогу простежити багатогранну діяльність Володимира Гнатюка як історика та громадського діяча в контексті національного відродження кінця XIX – початку XX ст. Крім того, потреби державотворення, відродження і розвою вітчизняної культури, утвердження національної свідомості висувають на перший план питання обґрунтування та висвітлення багатоаспектної наукової і громадсько-політичної діяльності В. Гнатюка, з'ясування його ролі у формуванні національної свідомості українського народу та у пропаганді української національної ідеї, а також аналіз впливу діяча і його спадщини на національне самоусвідомлення широких мас українського суспільства й осмислення його місця в національно-культурній історії України, чим, власне, і зумовлена **актуальність** започаткованого дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано в рамках наукової проблематики історичного

факультету Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка “Україна в контексті європейської історії” (протокол № 4 від 24 грудня 1998 р.). **Метою** дисертації є комплексне дослідження життя і діяльності Володимира Гнатюка у контексті українського національного культурно-державного відродження ХІХ – початку ХХ ст. шляхом з’ясування ролі й значення вченого в історії вітчизняної культури та розкриття найцінніших елементів багатой спадщини вченого, визначення її аспектів для сучасного відродження української нації і держави.

Аналіз вивчення проблеми показав, що для досягнення поставленої мети необхідно розв’язати такі **завдання**:

- виявити основні чинники формування світогляду вченого та створити всебічний науково-академічний і суспільний портрет діяча українського національно-державного відродження;
- визначити роль В. Гнатюка у процесі підвищення національної свідомості українського народу;
- розкрити внесок вченого у становлення й розвиток Наукового товариства імені Шевченка;
- охарактеризувати етнографічну діяльність науковця й показати її роль у національно-культурному відродженні;
- простежити вплив В. Гнатюка та його сучасників на тогочасне національно-культурне і громадсько-політичне життя українського суспільства;
- проаналізувати наукову та громадсько-політичну діяльність вченого, спрямовану на розвиток української національної ідеї.

Об’єктом дослідження є життя та різнобічна діяльність В. Гнатюка через призму українського національного відродження на зламі ХІХ – ХХ століть.

Предметом праці є з’ясування основних напрямків та змісту наукової і громадсько-політичної діяльності Володимира Гнатюка та його впливу на національно-культурне відродження на тлі історичного процесу розвитку України.

Хронологічні рамки дисертаційного дослідження визначені роками життя та діяльності Володимира Гнатюка (1871–1926). Проте для з’ясування історичних передумов виходу цієї особистості на арену тогочасного національно-культурного та громадсько-політичного життя українського суспільства, дослідження яких є необхідним для всебічного висвітлення проблеми, довелося вдаватися до аналізу подій, що відбувалися у суспільному житті на західноукраїнських землях, починаючи з ХІХ століття.

Територіальні межі дослідження охоплюють Галичину, Буковину та Закарпаття, тобто територію, де В. Гнатюк народився і займався багатогранною діяльністю більшу частину свого життя.

Методологічною основою праці слугували провідні принципи діалектики наукового пізнання: об’єктивності й історизму, що базуються на пріоритеті документів, які дають змогу всебічно проаналізувати громадську, наукову та просвітницьку діяльність В. Гнатюка.

Дослідження здійснено на основі використання таких **методів**: а) огляд стану проблеми базований на історичних методах (проблемно-хронологічний, порівняльно-історичний, ретроспективний); теоретичних загальнонаукових методах (абстрагування, узагальнення, індукція та дедукція); емпірико-теоретичних методах (аналіз, синтез); б) вивчення діяльності В. Гнатюка у контексті поставлених проблем базувалося також на загальнонаукових методах.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає у комплексному визначенні багатогранної діяльності В. Гнатюка як історика та громадського діяча у контексті українського національного відродження кінця ХІХ – початку ХХ ст.; у висвітленні проблеми формування та еволюції національно-патріотичних поглядів діяча; в

обґрунтуванні ролі В. Гнатюка у процесі зростання національної свідомості українського народу. При здійсненні дослідження введено до наукового обігу значну кількість важливих, раніше недоступних дослідникам архівних джерел, що дало змогу достовірно розкрити та проаналізувати невідомі досі сторінки життя і діяльності В. Гнатюка, визначити його місце в тодішньому культурному й громадському житті України. У праці також вперше подано раніше невідомі матеріали з дослідницької та видавничої спадщини вченого. Дисертація є певним внеском у створення цілісної наукової біографії Володимира Гнатюка.

Практичне значення дослідження визначається тим, що фактичний матеріал, теоретичні положення та висновки можуть бути використані при підготовці узагальнюючих та спеціальних праць про життя та діяльність В. Гнатюка, праць з історії України, з історії української культури, історіографічних і краєзнавчих видань, посібників, спеціальних статей, а також можуть бути впроваджені у вузівські навчальні дисципліни “Історія України”, “Історіографія історії України”, “Історичне краєзнавство”.

Апробація основних положень і результатів дослідження здійснена на IV Буковинській Міжнародній історико-краєзнавчій конференції, присвяченій 125-річчю заснування Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича (Чернівці, 5 жовтня, 2000 р.), на Всеукраїнській науковій конференції “Християнство в українській історії, культурі й освіті” (Тернопіль, 21–22 вересня, 2000 р.), на Всеукраїнській науково-практичній конференції “Інноваційні технології у процесі викладання історії” (Тернопіль, 28–29 листопада, 2000 р.), на Міжнародній науково-практичній конференції до 130-річчя від дня народження Володимира Гнатюка (Тернопіль, 8–12 травня, 2001 р.); на Всеукраїнському науково-методичному симпозиумі “Національна історична освіта: погляд у XXI століття” (Тернопіль, 14 грудня, 2001 р.); на щорічних звітних наукових конференціях професорсько-викладацького складу Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Результати дослідження обговорені також на засіданнях кафедри нової і новітньої історії та методики викладання історії Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка і кафедри історії України Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Основні положення дисертації викладено у 8 наукових працях, опублікованих у фахових виданнях, що входять до переліку ВАК України.

Структура дисертації. Специфіка проблем, що стали об’єктом дослідження, зумовила його логіку та структуру. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, поділених на підрозділи, висновків та списку використаних джерел (309 найменувань). Обсяг дисертації – 192 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовані вибір теми, її актуальність і наукова новизна, хронологічні рамки, визначені мета і завдання дослідження, його об’єкт, предмет та методологія, розкрито практичне значення праці та висвітлено апробацію її результатів.

У **першому розділі** – “*Стан наукової розробки проблеми та її джерельна база*” – подано історіографічний огляд літератури та охарактеризована джерельна база дослідження.

Вивчення діяльності Володимира Гнатюка почалося ще на зламі XIX – XX ст., після виходу в світ перших його публікацій, які критики оцінили досить позитивно. Зокрема, Ю. Дзєрович та Е. Сабов висловили враження щодо його 1-го тому “Етнографічних матеріалів з Угорської Русі”, а О. Маковей проаналізував статті вченого у Записках НТШ. В. Францев у 1902 р. досліджуючи головні напрямки епохи відродження на західноукраїнських землях, вперше з науковців згадав ім’я ще зовсім молодого діяча В. Гнатюка, який уже тоді починав цікавитися актуальними питаннями періоду початку

XX ст.

Серед праць про діяльність В. Гнатюка значне місце займають дослідження професора Львівського університету Ф. Колесси, який високо оцінив В. Гнатюка як наукового та громадського діяча, а також як людину, котра багато зробила для розвитку рідної мови на західноукраїнських землях. Ще ґрунтовніше розкрив це питання словацький вчений Ф. Главачек, високо оцінивши боротьбу В. Гнатюка за рідну мову.

У контексті дослідження великий інтерес становить маніфест “І ми в Європі” І. Франка, де автор висловив протест з боку закарпатських українців щодо австро-угорського панування на їхній землі. Цінність маніфесту полягає у тому, що головні матеріали до нього підготував В. Гнатюк.

Першими спробами глибокої оцінки життя і творчості В. Гнатюка можна вважати некрологи, які написали безпосередньо після смерті діяча такі провідні вчені, як М. Грушевський, В. Дорошенко, Л. Шевченко, М. Тарасенко, М. Могилянський.

У 1929 р. видавництво НТШ у Львові присвятило пам'яті вченого збірник зі вступною статтею Ф. Колесси, що містив серію статей українських вчених про різні аспекти діяльності В. Гнатюка.

Особливе місце в історіографії проблематики займає праця В. Дорошенка “Українська національна бібліотека”, в якій автор дослідив зв'язки В. Гнатюка з багатьма зарубіжними вченими, наголосивши на винятково важливому значенні його діяльності в НТШ і охарактеризувавши її як важливу сторінку в історії не лише Товариства, а й України в цілому.

З наукових праць початку 1960-х рр., що стосувалися діяльності вченого варто, насамперед, згадати роботу О. Дея, у якій автор розкрив методику збирацької діяльності В. Гнатюка. Проте, найвагомішою роботою цього періоду стала монографія М. Яценка “Володимир Гнатюк. Життя і фольклористична діяльність”, у якій автор, окресливши в загальному життєвий та творчий шлях митця, велику увагу приділив дослідженню основних напрямків етнографічної діяльності вченого.

З кінця 1960-х рр. постать В. Гнатюка стала у колі наукових зацікавлень відомого вченого Миколи Мушинки. Однією з перших його праць була “Кореспонденція В. Гнатюка з Панькевичем”, у якій автор висвітлив творчі взаємини і співпрацю вчених. У роботі автор подав цікавий матеріал для дослідження окремих сторінок наукової та громадсько-суспільної діяльності й, зокрема, мовного питання на західноукраїнських землях та боротьби з “москвофілами”. Поряд з цим М. Мушинка видав працю “В. Гнатюк – визначний дослідник фольклору Пряшівщини”, яку присвятив 95-тій річниці з дня народження вченого.

У 1971 році з приводу 100-річного ювілею В. Гнатюка українська історіографія поповнилася низкою праць. Насамперед, варто назвати дослідження М. Яценка “Видатний вчений і громадський діяч”, у якому автор висвітлив життєвий і творчий шлях діяча через призму служіння українській ідеї. Л. Гулецька у статті “Володимир Гнатюк і питання української мови” зосередила увагу на аналізі питань мови, які свого часу порушував вчений. П. Арсенич у статті “Подвиг академіка В. М. Гнатюка” проаналізував культурно-просвітницьку та суспільно-громадську діяльність В. Гнатюка. У цій праці коротко охарактеризовано завдання, які ставив перед собою діяч, і високо оцінено роль вченого у національно-культурному відродженні України. Доповнили їх стаття О. Мишанича “Визначний дослідник давньої української літератури” і дві статті М. Мушинки “Володимир Гнатюк і Пряшівщина” та “Піонер україністики”, в яких автор дослідив зв'язки В. Гнатюка з Ф. Главачеком.

Важливою подією у вивченні життя і діяльності Володимира Гнатюка стали наукові конференції в Києві, Львові та Ужгороді з нагоди 100-річчя від дня народження вченого. У 1971 році в його рідному селі Велесневі відкрито меморіальний музей В. Гнатюка. Найбільше прислужився цій справі О. Черемшинський, який присвятив своє життя

збиранню матеріалів про вченого.

Із 1972 року дослідженнями діяльності Володимира Гнатюка займалися в основному за кордоном. Зокрема, НТШ у Парижі та у Нью-Йорку присвятило вченому три томи “Записок НТШ” (190, 201, 207). У всіх цих томах більшість матеріалів зібрав М. Мушинка, і вони вийшли під його редакцією. Так, у 190 томі “Записок НТШ” “Володимир Гнатюк – дослідник фольклору Закарпаття” висвітлені такі важливі питання, як методика збирацької діяльності В. Гнатюка та його фольклорні дослідження в Пряшівщині та Банаті. Не менш важливим і цінним для історіографії є 207 том “Записок НТШ” – “Володимир Гнатюк: життя та його діяльність в галузі фольклористики, літературознавства і мовознавства”.

Важливе місце в історіографії щодо вивчення даної проблематики зайняла праця “Історія НТШ”, яку видав Український університет в Мюнхені. В ній висвітлено діяльність В. Гнатюка у Товаристві, зокрема, як секретаря філологічної секції та секретаря, а згодом голови етнографічної комісії.

У 1972 році в Пряшеві Й. Дзендзелівський опублікував велику статтю, в якій проаналізував листування та співробітництво В. Гнатюка з етнографом Ю. Ставровським. Важливим у контексті досліджуваної теми став 10 том творів Лесі Українки, де упорядники подали листування В. Гнатюка і видатної поетеси.

Починаючи з кінця 1980-х років у результаті політичних обставин, що склалися на Україні, відкрилися широкі можливості для вивчення історії українського національного культурно-державного відродження кінця ХІХ – початку ХХ ст. та визначних постатей тієї епохи, серед яких, без сумніву, був В. Гнатюк. Так, із 1991 року дослідження діяльності В. Гнатюка і його доробку як етнографа, науковця та громадського діяча посилювалося. Саме в цьому році широко відзначалося 120-ти річчя від дня його народження. У Львові, Тернополі, Ужгороді та Пряшеві відбулися міжнародні конференції, присвячені цьому ювілею.

У 1993 р. Ф. Стеблій у своїй праці проаналізував дослідження В. Гнатюка “Національне відродження австро-угорських українців (1772–1880)”. Цінною є також стаття О. Бочан про головні напрямки діяльності В. Гнатюка в НТШ.

У монографії М. Алексієвця та В. Савенка поряд із показом ролі Наукового товариства ім. Т. Шевченка в українському національному відродженні (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.) висвітлена діяльність В. Гнатюка у справі видавництва періодичних та серійних наукових видань НТШ.

Важливим етапом у вивченні життя і діяльності вченого варто вважати наукову конференцію з нагоди 130-річчя від дня його народження, що відбулася 5–8 травня 2001 року в Тернополі. Загальний огляд доповідей та повідомлень засвідчив, що увагу дослідників найбільше привертає етнографічний доробок В. Гнатюка. Це пояснюється його багатющою спадщиною у згаданій галузі й підкреслює важливість вивчення всіх сфер діяльності вченого для сучасного відродження української нації та держави.

Певним внеском у дослідження постаті В. Гнатюка не лише як етнографа й фольклориста, але і як історика та громадсько-політичного діяча є праці автора дисертації. Про це свідчать його статті, опубліковані протягом останнього часу.

Загалом, гнатюкознавство в Україні на сьогоднішній день вийшло поза початкову стадію, воно об'єднує значну кількість досліджень та критичних матеріалів про творчість В. Гнатюка. Однак відсутність ґрунтовної узагальнюючої праці, що висвітлювала б життя та багатогранну діяльність В. М. Гнатюка, його місце у національному відродженні України кінця ХІХ – початку ХХ століть та роль у поглибленні інтеграції України у світовий культурний процес, зумовила вибір теми започаткованого дослідження.

Джерельна база дослідження. Дисертація опирається на широкий масив опублікованих та неопублікованих матеріалів, які умовно можна згрупувати так: особисті документи В. Гнатюка та його родини; документи, що стосуються діяльності вченого в Науковому

товаристві ім. Шевченка і матеріали про діяльність Гнатюка в інших товариствах та організаціях; листування; рукописи наукових і творчих матеріалів; спогади сучасників В. Гнатюка.

Основну групу джерел становлять документи і матеріали, які автор дисертації здебільшого вперше вводить до наукового обігу. Вони зберігаються в Центральному державному історичному архіві України (м. Львів); Рукописному відділі Центральної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України (м. Львів); Державних архівах Тернопільської та Львівської областей; Інституті рукописів Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського та Відділі рукописів Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Рильського (м. Київ), а також Наукового архіву Інституту археології НАН України (м. Київ). Певний інтерес в дисертаційному дослідженні відіграли документи Рукописного відділу Інституту літератури ім. Шевченка (м. Київ). До найважливіших джерел необхідно віднести листи. Лише незначна частина епістолярію, використаного в дисертації, є опублікованою. Зокрема, видано окремі листи І. Панькевича до В. Гнатюка, окремі листи М. Коцюбинського, Ю. Ставровського та Ф. Вовка.

У фонді 83 “В. Гнатюк” Відділу рукописів Інституту літератури ім. Шевченка НАН України міститься 133 справи з листами В. Гнатюка, а також українських та європейських діячів до вченого. Зокрема, в роботі використані листи Білинського до Гнатюка, а також вченого до І. Франка. У фонді 3 “І. Франко” Відділу рукописів Інституту літератури ім. Шевченка НАН України зберігаються цінні документи, що стосуються співпраці славетного Каменяра з В. Гнатюком.

Особливе місце в роботі займають документи й матеріали тогочасних українських наукових, культурно-освітніх та суспільно-політичних організацій, редакцій та видавництва та осіб, з якими співпрацював діяч. У Центральному державному історичному архіві України у Львові – це “Наукове Товариство ім. Шевченка у Львові” (Ф. 309), “Легіон українських січових стрільців” (Ф. 353), “Михайло Павлик” (Ф. 663). У роботі використано матеріали з фонду “Західноукраїнські організації” (Ф. 296) Державного архіву Львівської області та “В. Гнатюк” (Ф. 3443) Державного архіву Тернопільської області.

У фонді “В. Гнатюк” Відділу рукописів Центральної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України містяться маловідомі факти про діяльність В. Гнатюка в Науковому товаристві ім. Шевченка, а також велика кількість листів до нього таких відомих українських та європейських вчених, як О. Шахматов, І. Франко, М. Грушевський, М. Коцюбинський, Г. Стрипський, А. Енсен, Р.-Ф. Кайндль, О. Брок, А. Брюкнер, Т. Гартнер, Я. Бодуен де Куртене та багатьох інших.

При написанні дисертації також використано матеріали Наукового архіву Інституту археології НАН України фонду “А” (Ф. Вовк), які стосуються листування етнографа з В. Гнатюком.

Джерельну основу дослідження доповнила також збірка матеріалів з фонду № 28 В. Гнатюка Відділу рукописів Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії. Тут здебільшого знаходяться матеріали, що стосуються діяльності вченого в галузі фольклористики та етнографії.

При підготовці праці використано документи фонду № 170 Інституту рукопису Національної бібліотеки ім. В. І. Вернадського, де зберігаються автобіографічні матеріали вченого, та фонду № 1, у якому міститься інформація, про обмін виданнями Наукового товариства ім. Шевченка та Української Академії Наук у Києві, яку здійснював В. Гнатюк.

До джерельної бази роботи увійшла також періодика, де були опубліковані праці В. Гнатюка: “Вісник Союзу Визволення України” (Відень); “Діло” (Львів); “Життя і слово” (Львів); “Літературно-Науковий Вісник” (Львів); “Записки НТШ” (Львів);

“Етнографічний збірник” (Львів); “Радикал” (Львів); “Хроніка Українсько-руського наукового товариства ім. Шевченка у Львові”; “Буковина” (Чернівці); “Наша школа” (Львів); “Україна” (Львів); “Матеріали до української етнології” (Львів) та “Календар товариства “Просвіта”.

Отже, можна констатувати, що хоча не всі джерела є рівнозначними, їх сукупність робить джерельну базу започаткованого дослідження цілком достовірною і достатньою для виконання поставлених завдань.

У другому розділі – **“Формування В. Гнатюка як особистості, науковця та громадського діяча”** – на фоні українського суспільно-політичного життя охарактеризовано головні етапи, які передували виходу В. Гнатюка на арену національно-суспільної думки. З’ясовано основні чинники, що вплинули на цей процес, а також висвітлено перші кроки становлення В. Гнатюка як науковця.

Аналіз автобіографічної спадщини Володимира Гнатюка, спогадів сучасників дав змогу виділити у процесі формування його світогляду важливий етап, що охопив дитячі, гімназійні та студентські роки діяча (1871 – 1897 рр.). Головним фактором впливу на цей процес було родинне оточення, котре виховало в юного Володимира повагу до історії рідної землі та її багатой народної творчості. Безпосередній вплив на формування світогляду В. Гнатюка мало навчання у Бучацькій гімназії. Саме тут розпочиналися перші кроки його публіцистичної діяльності. Зокрема, він опублікував кілька невеликих заміток і статтю “Рукомиш” у Бережанській газеті “Посланник”. Продовженням формування світогляду В. Гнатюка стало навчання у Станіславській гімназії, до якої діяч вступив у 1890 році. У цьому навчальному закладі проявилися здібності В. Гнатюка до етнографії. Тут він почав приділяти посилену увагу збиранню пісенного і прозового фольклору, а також успішно навчався, студіював програмні предмети.

Важливою віхою у формуванні світогляду та наукових поглядів В. Гнатюка став вступ у 1894 році на філософський факультет Львівського університету. Тут він відвідував лекції таких професорів, як О. Цвіклінський, І. Крушкієвич, І. Каліна, М. Грушевський, Ф. Колесса. За час навчання в університеті В. Гнатюк самостійно вивчив усі слов’янські мови, крім болгарської.

Багато значила для становлення Володимира Гнатюка як науковця тісна співпраця з М. Коцюбинським та Ф. Вовком. Зокрема, письменник ділився з молодим діячем задумами своїх творів, а етнограф передав йому свій досвід методики записування фольклору.

Ще одним з етапів усталення наукових поглядів В. Гнатюка стало його знайомство з М. Драгомановим і подальша їхня співпраця. Завдяки М. Драгоманову Гнатюк здійснив шість етнографічних експедицій на Закарпатську Україну, в яких не обмежувався лише записуванням фольклору, але й спостерігав за національним, культурним, економічним, соціальним та політичним становищем закарпатських українців. Важливе значення для формування світогляду і наукових інтересів В. Гнатюка відіграло оточення людей, з якими він спілкувався під час експедицій. Серед них варто виділити Ю. Жатковича та Г. Стрипського.

З кожної експедиції діяч повертався з багатими матеріалами. На Угорській Русі В. Гнатюк провадив значну національно-освітню роботу, поширюючи твори Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, М. Драгоманова. Це також відіграло важливе значення у формуванні світогляду та наукових поглядів вченого.

Важливе значення для В. Гнатюка мало знайомство з визначним діячем епохи національного відродження І. Франком. Надалі вчений ішов пліч-о-пліч з Каменярем як демократичний діяч, невтомний борець за волю України, за розвиток передової науки. Творча співпраця цих представників української культури яскраво виявилася під час їх співпраці у “Літературно-Науковому Віснику”.

Починаючи з 1897 року В. Гнатюк як науковець, заявив про себе на повний голос. Саме

тоді вийшов перший том його “Етнографічних матеріалів з Угорської Русі”, який він присвятив М. Грушевському та І. Франку, назвавши їх подвижниками українсько-руської науки та своїми приятелями й учителями.

Цей період відзначався посиленням громадського життя студентської молоді Львова. За спогадами сучасників, В. Гнатюк брав активну участь у всіх заходах, умів не лише сам запалити себе на справедливую ідею, а й володів великим даром заохочувати інших. Тому восени 1897 року львівська студентська молодь обрала його головою товариства “Академічна громада”.

Світоглядні позиції В. Гнатюка зумовили характер його діяльності, яка відіграла важливу роль у національному відродженні кінця XIX – початку XX ст.

Третій розділ – “Наукова діяльність Володимира Гнатюка” – складається з двох підрозділів. У першому з них – *“Роль В. Гнатюка у дослідженні національного відродження на західноукраїнських землях”* – проаналізовано творчу діяльність вченого, спрямовану на розвиток та популяризацію української національної ідеї. Досліджено ступінь впливу В. Гнатюка на його сучасників та тогочасне національно-культурне і громадське життя українського суспільства. У роботі розкрито головні напрямки діяльності науковця, спрямовані на відновлення та розвиток національних інтересів українського народу, а саме: 1) умови перебігу процесу відродження; 2) місце і значення в ньому національної літератури; 3) боротьба за національну школу; 4) формування національної літературної мови; 5) піднесення та утвердження національної свідомості; 6) становлення національної преси; 7) заснування національних громадських інституцій. Щодо перебігу процесу відродження, то діяч виділяв кілька таких етапів: а) діяльність Т. Шевченка та поширення після його смерті “Кобзаря”; б) ідеї М. Драгоманова середини XIX ст.; в) діяльність М. Грушевського. Починаючи з 90-х рр. XIX ст., В. Гнатюк, досліджуючи умови процесу відродження, неодноразово зазначав, що “вплив Т. Шевченка мав характер передовсім національно-літературний, М. Драгоманова – соціально-політичний, а М. Грушевського – національно-культурний”.

Досліджуючи становлення і місце у відродженні національної літератури, В. Гнатюк виділяв головні періоди цього процесу: а) зародження на початку 30-х років XIX ст. нового українського руху, який започаткували Осип Левицький та Осип Лозинський, а розвинули Маркіян Шашкевич, Іван Вагилевич і Яків Головацький; б) поширення після смерті Т. Шевченка “Кобзаря”, внаслідок чого зародився новий рух, розпочатий в 30-х роках. До цього руху приєдналися нові письменники: Євген Зварський, Федір Заревич, Володимир Шашкевич, Іван Верхратський, Юрій Федькович, Сидор Воробкевич. Разом з цим, діяч відзначав, що на Закарпатті порівняно з Галичиною і Буковиною письменство протягом усього XIX ст. не зазнало ніяких позитивних змін.

Аналізуючи становлення та розвиток національної школи, вчений відзначав її як неодмінну передумову поширення національної свідомості. Питання про розвиток національної школи В. Гнатюк нерозривно пов’язував із формуванням національної літературної мови. Він вказував, що вивчення української мови в школах, викладання нею різних предметів надзвичайно важливе з точки зору національності, бо сприятиме оволодінню кожним учнем літературними нормами рідної мови. Великою заслугою В. Гнатюка перед національною школою є те, що він у результаті своєї наполегливої діяльності зумів зацікавити народних вчителів, розкиданих по всіх куточках краю, до активної етнографічної практики.

Ще однією важливою ознакою національного життя В. Гнатюк вважав наявність власної преси, яка сприяла розширенню його соціальної бази. До такої національної преси він відносив “Діло”, “Зорю”, “Літературно-Науковий Вісник”.

Значну роль у дослідженні національного відродження В. Гнатюк відводив громадським інституціям, які сприяли згуртуванню поодиноких діячів та нечисленних груп і тим самим готували суспільство до майбутньої реалізації ідеї національної незалежності у

вигляді власного державного організму. Серед таких інституцій вчений виділяв товариства “Просвіта” й НТШ, а також студентські товариства “Січ” у Відні, “Академічна громада” у Львові, “Союз” у Чернівцях. Поряд зі згаданими, до національних громадських інституцій В. Гнатюк відносив друкарні (М. Білоуса в Коломиї, НТШ у Львові, “Руська Рада” в Чернівцях); бібліотеки (Перемишль, Ужгород, Пряшів, Станіслав, Львів); музеї (Національний А. Шептицького та Історико-археологічний у Ставропигійському інституті).

Доробок В. Гнатюка з питань національного відродження завжди був “на часі”. Тодішні українські видання широко друкували його праці з цієї проблематики. Не втратили вони актуальності і сьогодні, оскільки дослідження сприяють вихованню національної свідомості народу.

У другому підрозділі – *“Етнографічна та фольклористична спадщина вченого”* – визначено роль та місце наукових праць В. Гнатюка з проблематики у розвитку етнографії та фольклористики. Висвітлено його внесок до таких фольклорних жанрів, як народні пісні, звичаї та вірування, народна демонологія та народна проза.

За час діяльності в галузі етнографії та фольклористики В. Гнатюк провів колосальну роботу. Зокрема, він зредагував і видав близько 60-ти томів “Етнографічного збірника” і “Матеріалів для української етнології”. Результатом його багаторічних досліджень були шість томів “Етнографічних матеріалів з Угорської Русі”, розвідки “Русини пряшівської єпархії і говори”, “Руські оселі в Бачці”, “Угорські духовні вірші”. Заслужену славу в слов'янському і, взагалі, європейському науковому світі мають “Галицько-руські анекдоти”, “Колядки і щедрівки”, “Гаївки”, “Коломийки”, “Галицько-руські народні легенди”, “Знадоба до української демонології”, “Українські народні байки”, які він упорядкував, відредагував і видав.

У 1913 році за фундаментальну працю “Народні оповідання про опришків” Академія наук у Петербурзі нагородила В. Гнатюка премією О. Котляревського.

Наукова діяльність вченого здобула загальне визнання. Він став академіком Всеукраїнської Академії наук, членом-кореспондентом Академії наук СРСР, членом-кореспондентом Чехословацького етнографічного товариства у Празі, почесним членом Етнографічного товариства в Києві та членом Етнографічного об'єднання у Відні.

Четвертий розділ – “Громадсько-політична діяльність Володимира Гнатюка” – складається з двох підрозділів. У першому – *“Внесок В. Гнатюка у становлення і розвиток Наукового товариства імені Шевченка”* – розкрито головні напрямки його діяльності в Товаристві, а саме: 1) здійснення кореспонденції, пов'язаної з діяльністю НТШ; 2) ведення протоколів численних засідань Товариства та його комісій; 3) укладання планів і подання звітів про роботу НТШ.

У 1899 році В. Гнатюка було обрано секретарем НТШ. Працюючи в Товаристві, В. Гнатюк виконував велику організаційну і громадську роботу, поєднуючи її з обов'язками секретаря філологічної секції та секретаря (пізніше – голови) етнографічної комісії Товариства.

Однією зі сфер діяльності вченого в НТШ стала його робота редактора “Літературно-Наукового Вісника”, в якому він опублікував 50 наукових розвідок та понад 600 рецензій, оглядів та заміток.

Важливе місце в діяльності В. Гнатюка у Товаристві займала робота в історико-філософській секції. З його ініціативи секція почала видавати “Джерела до історії України-Руси”, “Збірник історично-філософської секції НТШ” (за діяльності В. Гнатюка в секції вийшло 16 томів) та “Збірку актів до суспільно-політичних і господарських відносин в Західній Україні”. Продовженням діяльності В. Гнатюка в НТШ було його обрання секретарем і відповідальним редактором “Етнографічного збірника”. Діяч зумів перетворити це видання на найважливіший

фольклорно-етнографічний орган в Україні. Одночасно з “Етнографічним збірником” Володимир Гнатюк редагував іншу серію фольклорно-етнографічних видань при Товаристві – збірник “Матеріали до української етнології”.

Значним є внесок науковця в організацію та розвиток музейної справи. З його ім'ям, по суті, пов'язані перші кроки Музею НТШ. Вчений доклав багато зусиль для комплектування етнографічних колекцій. Слід особливо наголосити, що В. Гнатюк виявив велике зацікавлення культурою всіх слов'янських народів.

Широка громадська та видавнича діяльність Товариства вимагали розширення зв'язків з вченими не лише України, а й інших країн. В. Гнатюк, як ніхто інший, розумів це і тому залучав до діяльності в НТШ багатьох відомих людей, надаючи їм статусу дійсних членів Товариства. Зокрема, за час діяльності В. Гнатюка в НТШ його дійсними членами стали шведський славіст А. Єнсен, німецький історик і етнограф Р.–Ф. Кайндль, норвезький славіст О. Брок, польський славіст А. Брюкнер, австралійський мовознавець Т. Гартнер, польський славіст французького походження Я. Бодуен де Куртене та багато інших. Значний внесок зробив Володимир Гнатюк у створення бібліотеки НТШ. Він вів вдалу кореспонденцію щодо обміну літературою з бібліотеками, навчальними закладами та іншими установами як в Україні, так і за її межами. Зокрема, з бібліотекою в Упсалі, установами Російської імперії та Австро-Угорщини, Болгарською Академією Наук та іншими. Завдяки цьому в бібліотеці НТШ станом на 1913 р. нараховувалося 72 тисячі томів літератури.

Діяльність Володимира Гнатюка в НТШ була найпліднішою у житті вченого. Завдяки його наполегливій та виснажливій праці авторитет Товариства зріс як в Україні, так і за її межами.

У другому – *“Місце і значення В. Гнатюка у національно-політичному житті”* – розкрито стан національно-політичного життя на західноукраїнських землях та визначено роль Володимира Гнатюка у його процесах.

В активну громадсько-політичну діяльність, спрямовану на вирішення проблем національно-політичного життя українського народу, В. Гнатюк включився ще в студентські роки. В 1896 році він разом з І. Франком склав протест галичан проти жорстокого колоніального гноблення закарпатських українців “І ми в Європі”. Його підписали прогресивні діячі Галичини В. Охримович та М. Павлик.

У публіцистичних виступах В. Гнатюк писав про політичне безправ'я населення Східної України, Галичини та Буковини, гнівно засуджував офіційну політику денационалізації, що провадилася там, виступав проти “москвофілів”, засуджуючи їх відмову від рідного народу та його культури. Будучи сильним противником “москвофілів”, В. Гнатюк всіляко підтримував “народовців”, в основі діяльності яких, на думку вченого, були культура і політична переорієнтація народу на націоналістичні засади. З приводу діяльності двох опозиційних партій “народовців” і “москвофілів” вчений написав і опублікував у 1897 році в чернівецькій газеті “Буковина” дві великі статті – “Темні духи на Угорській землі” і “Світлі духи на Угорській землі”. Даючи нищівну оцінку “мадяронству” і “москвофільству”, які йшли в парі, автор бачив у них “темні духи”, які не здатні просвітити народ, тому, що вся їхня діяльність зводилася до вірного служіння чужим державним ідеям. На противагу цій статті В. Гнатюк поставив іншу “Світлі духи на Угорській землі”, вбачаючи у “світлих духах” молоде покоління “народовців”, яке повернулося обличчям до народу, бажаючи вивести його з духовної темряви.

У своїх національно-патріотичних поглядах учений виступав як поборник єдності всіх українських земель.

Володимир Гнатюк упродовж багатьох років підтримував тісні зв'язки з представниками різних політичних партій – радикалами В. Стефаником, О. Луцьким, К. Трильовським; націонал-демократами І. Франком, М. Грушевським, Є. Петрушевичем, К. Левицьким; народовцями Ю. Жатковичем та Г. Стрипським. Проте сам діяч не належав до тієї чи

іншої партії. Його головною рисою була надпартійність.

Виступаючи ідейним противником реакційних політичних течій, В. Гнатюк цікавився марксизмом та соціал-демократичним рухом. Видавнича спілка у Львові, яку він організував, випустила українською мовою праці Ф. Енгельса “Людвіг Фейєрбах і кінець німецької класичної філософії” та “Походження сім'ї, приватної власності та держави”.

Перу В. Гнатюка належать некрологи пам'яті одного з провідних діячів німецької соціал-демократії – К. Лібкнехта та революціонера-демократа О. Терлецького.

Володимир Гнатюк як національно-політичний діяч рішуче виступав проти реакційного панславізму, проти будь-яких спроб фаворизувати якусь одну слов'янську мову за рахунок інших. У зв'язку з цим він піддав критиці великодержавних шовіністів, яких відносив до найреакційніших сил суспільства. В. Гнатюк чітко бачив різницю між прогресивними силами, з одного боку, і реакцією, з іншого, зокрема, у російському суспільстві. Якщо вчений з великою симпатією ставився до М. Горького, Л. Толстого та інших визначних представників передової Росії, а М. Михайлова оцінив як одного “з найкращих, найталановитіших поетів російських, що згинув у тюрмі за те, що в кількох зшитках “Великоруса” встоював за конституцією в Росії...”, то водночас гнівно таврував царське самодержавство і його “москвофільську” агентуру на західноукраїнських землях. В. Гнатюк як справжній патріот України ніколи не залишався осторонь важливих питань національно-політичного життя західноукраїнських земель. Більше того, своєю наполегливою працею вчений зробив вагомий внесок у справу національного відродження української державності.

У **висновках** узагальнено результати дисертаційного дослідження. Вони зводяться до таких положень.

Володимир Гнатюк – представник нової генерації українських національних провідників, яка вийшла на історичну арену в кінці XIX – на початку XX ст. Упродовж життя він утверджував ідеї проголошення української національної незалежності, розуміння як єдино можливого шляху до власної державності через культурно-національне відродження, широке бачення загальноукраїнського питання з урахуванням міжнародних відносин.

Багатогранна діяльність В. Гнатюка як вченого, культурно-просвітнього та громадсько-політичного діяча була спрямована на утвердження національних ідей у свідомості українців, яких він хотів бачити патріотами, гордими тисячолітніми набутками української культури та готовими боротися за державну самостійність України як запоруку дальшого збагачення національно-культурної скарбниці українського народу в майбутньому. Діяльність В. Гнатюка стала вагомим чинником у процесі консолідації українського суспільства.

Епоха національного відродження українського народу підняла вченого на вершину справжньої геніальності завдяки зацікавленню минулим своєї держави. Його фольклорні та етнографічні розвідки набули широкого резонансу серед українського народу. В. Гнатюк свідомо став на службу потребам часу і своєю діяльністю пробуджував національні почуття в українському суспільстві та виховував справжніх українських патріотів. Відновлення, вивчення та поширення українських традицій було одним із важливих виявів багатоаспектної діяльності вченого.

Володимир Гнатюк виступав послідовним поборником єдності всіх українських земель. Спілкування та співпраця з М. Грушевським, І. Франком, М. Коцюбинським, О. Кобилянською, В. Стефаником, Лесею Українкою, А. Кримським, О. Маковеем, Г. Хоткевичем, Ю. Жатковичем, Г. Стрипським, В. Доманицьким, А. Онищуком та багатьма іншими відомими представниками наукового та громадського життя України слугувало поширенню знань, утвердженню почуттів національної гідності, самостійності, формуванню національної єдності, поширенню державних та культурних ідей. Все це має значення не тільки для вивчення вітчизняної історичної спадщини, а й для процесу

сучасного державотворення в Україні.

Різнобічна праця Володимира Гнатюка набула широкого всеукраїнського резонансу. Вчений справив значний вплив на розвиток українського культурно-національного та суспільно-політичного життя, тим самим відіграв вагомую роль у самоствердженні української нації та створенні передумов державності та соборності України.

Основні положення дисертації викладено у таких публікаціях:

1. Іванюта І. Погляди В. Гнатюка на розвиток освіти в Західній Україні в кінці XIX – на початку XX ст. // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – Тернопіль, 2000. – Вип. 10. – С. 55–58.
2. Іванюта І. Етнографічна діяльність Володимира Гнатюка // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – Тернопіль, 2000. – Вип. 11. – С. 39–47.
3. Іванюта І. Діяльність Володимира Гнатюка в Науковому товаристві імені Шевченка // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – Тернопіль, 2001. – Вип. 12. – С. 28–31.
4. Іванюта І. Роль Володимира Гнатюка у дослідженні національного відродження на західноукраїнських землях // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – Тернопіль, 2001. – Вип. 13. – С. 16–22.
5. Іванюта І. П. Основні віхи життя і діяльності В. Гнатюка (кінець XIX – початок XX ст.) // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – Тернопіль, 2001. – Вип. 14. – С. 167–175.
6. Іванюта І. Володимир Гнатюк – дійсний член Наукового товариства ім. Шевченка // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. – Серія: Літературознавство. – Тернопіль, 2001. – С. 51–55.
7. Іванюта І. Життєвий та творчий шлях академіка Володимира Гнатюка // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – Тернопіль, 2002. – Вип. 1. – С. 9–24.
8. Іванюта І. Наукова та громадсько-політична діяльність Володимира Гнатюка: історіографія проблеми та джерельна база дослідження // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – Тернопіль, 2002. – Вип. 3. – С. 164–179.

Іванюта І. П. Наукова та громадсько-політична діяльність академіка Володимира Гнатюка в контексті українського національного відродження кінця XIX – початку XX ст. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук зі спеціальності 07. 00. 01 – Історія України. – Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, 2002.

У дисертації здійснено комплексне дослідження життя й діяльності В. М. Гнатюка у контексті українського національного відродження кінця XIX – початку XX ст. Головну увагу приділено змісту, формам і напрямкам цієї діяльності. Розглянуто процес становлення та еволюції світогляду та наукових поглядів діяча. Проаналізовано роль його діяльності у процесі підвищення національної свідомості українського народу. Досліджено внесок діяча у становлення і розвиток Наукового товариства імені Шевченка.

Охарактеризовано етнографічну діяльність вченого та показано її роль у національно-культурному відродженні. Встановлено місце В. Гнатюка в історії вітчизняної культури.

Ключові слова: В. М. Гнатюк, наукова діяльність, громадсько-політична діяльність, національне відродження, народна творчість, Наукове товариство імені Тараса Шевченка, західноукраїнські землі.

Иванюта И. П. Научная и общественно-политическая деятельность академика Владимира Гнатюка в контексте украинского национального возрождения конца XIX – начала XX в. – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата исторических наук по специальности 07. 00. 01 – История Украины. – Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича, Черновцы, 2002.

В диссертации осуществлено комплексное исследование жизни и деятельности В. М. Гнатюка в контексте украинского национального возрождения конца XIX – начала XX в. Главное внимание уделено содержанию, формам и направлениям этой деятельности. Рассмотрен процесс становления и эволюции мировоззрения и научных взглядов деятеля. Проанализирована роль его деятельности в процессе повышения национального сознания украинского народа. Исследован вклад деятеля в становление и развитие Научного общества имени Шевченко. Дана характеристика этнографической деятельности учёного и показана её роль в национально-культурном возрождении. Установлено место В. Гнатюка в истории отечественной культуры.

Ключевые слова: В. М. Гнатюк, научная деятельность, общественно-политическая деятельность, национальное возрождение, народное творчество, Научное общество имени Тараса Шевченко, западноукраинские земли.

Ihor Ivanyuta. Scientific and public-and-political activity of the academician Volodymyr Hnatyuk in the context of the Ukrainian National Revival at the end of the 19th – the beginning of the 20th century. – Manuscript.

The thesis for the Candidate Degree in History, Speciality 07. 00. 01 – History of Ukraine. – Chernivtsi Yu. Fedkovych National University, Chernivtsi, 2002.

The thesis contains an integrated investigation on the life and activity of Volodymyr Hnatyuk in the context of the Ukrainian National Revival at the end of the 19th – the beginning of the 20th century. The main attention is attracted to the content, forms, and trends of this work.

On the basis of critical analysis of Ukrainian and foreign bibliography, and through introducing new sources of bibliography to the scientific forum, the research presents a systematic investigation of the interrelated problems of the overall topic – the historiography of the theme and overview of the sources; formation of V. Hnatyuk as a personality, scientist, and public figure; as well as V. Hnatyuk's scientific and social-and-political activity.

The author considers the process of maturing and evolution of national and scientific viewpoints of the figure. On the background of the Ukrainian social and political life, the researcher characterises the main stages proceeded the appearance of V. Hnatyuk on the national-and-social arena. The attention is paid to the role of the family, national history and folklore, studying at Lviv University, as well as collaboration with the famous people of the time (M. Drahomanov, M. Hrushevsky, I. Franko, G. Strypsky and others) in the formation of Hnatyuk's outlook and scientific viewpoints.

Volodymyr Hnatyuk was a representative of the new generation of Ukrainian national leaders who appeared on the historical arena at the end of the 19th – the beginning of the 20th century. During his life Hnatyuk has been consolidating the following ideas: declaration of the Ukrainian national independence, understanding the role of the cultural-and-national revival as the only way to the own state, as well as wide vision of the all-Ukrainian problem taking into the consideration the international relations. Many-sided, diverse activity of Volodymyr Hnatyuk as a scientist, cultural-and-educational and public-and-political figure was directed to the establishment of the national ideas in the consciousness of the Ukrainians. He wished to see them as real patriots, who are proud of the millennial property of the Ukrainian culture and who are ready to fight for the state independence of Ukraine as a guarantee of the further enriching of the national-and-cultural treasure of the Ukrainian people in the future. His activity became the important factor in the process of the consolidation of the Ukrainian society.

The research analyses the figure of V. Hnatyuk in the context of the national revival at the end of the 19th – the beginning of the 20th century. The epoch of the national rebirth of the Ukrainian people raised the scientist to the top of the real genius thanks to his interest to the past of his country. His folklore and ethnographical works became popular among the Ukrainian people. Hnatyuk grew on the needs of time and woke the national feelings within Ukrainian society, and brought the real patriots. Renewal, studying and spreading the Ukrainian traditions were one of the important sides of his activity.

The subject scope of V. Hnatyuk's work was extremely wide, namely: history of politics, national complement of the inhabitants of Austria-Hungary and historical relations between nations, national and social oppression of the people in Austria-Hungary, political disfranchisement of the workers, women's movement for the civil rights, activity of the cultural-and-educational societies, modern state of the Ukrainian literature.

The thesis also presents the investigation of the main trends of V. Hnatyuk's activity in the Taras Shevchenko Scientific Society, as well as his role in its formation and development. Hnatyuk worked as a secretary of the Society, and of its Philological and Ethnographical sections. Later he was a head of the Ethnographical section. Hnatyuk also took part in the work of the Historical-and-philosophical section. The investigation deals with the analysis of Hnatyuk's editing and publishing activity in the Society.

The work also focuses on the wide all-Ukrainian character of the diverse activity of Volodymyr Hnatyuk. By his multi-aspected work, Hnatyuk contributed greatly to the awakening of the Ugorska Rus public activity, to the national-and-cultural and literary life for the state of cordial relations of Transcarpathian Ukrainians with Halychyna and Naddniprianska Ukraine.

The dissertation establishes the place of Hnatyuk in the history of the national culture and politics. The scientist had a great influence on the development of the Ukrainian cultural-and-national and social-and-political life. He played the important role in the self-establishment of the Ukrainian nation and creating the preconditions of the statehood and independence of Ukraine.

Key words: Volodymyr Hnatyuk, scientific activity, public-and-political activity, National Revival, folklore, Taras Shevchenko Scientific Society, West Ukrainian territories.